

dålig föda utgöra faktorer till dess jemförelsevis ringa värde. Bonden, jordegaren, är sjelf den enda dugliga arbetaren, när han verkligen har håg och drift. Men hans tjenare, torpare och legofolk tillhöra för det mesta de sämsta arbetare i Europa. Deras lif är väl ofta uselt, dock de bofasta torparenas i allmänhet bergadt; men också kan man icke af ett sådant arbete vänta stora skördar.

Man kan äfven af Hr Unonii beskrifning lära, att det också i Förenta Staterna icke är statsförfattningen eller jordens fruktbarhet, som förer till välstånd, utan omtanken och arbetet.

10

LEFNADSTECKNINGAR ÖFVER DE UTMÄRKTARE PERSONERNA UNDER KRIGET EMOT RYSSLAND ÅREN 1808-1809. FÖRRA DELEN. STHLM 1861.

Författarnamnet under förordet till boken är J. G. Collin.

Man skulle visst af en skrift med denna titel vänta något mera, än hvad den verkligen innehåller. Ty dessa s. k. Lefnadsteckningar utgöras för det mesta endast af data för den ifrågavarande personens födelse, befordringar, erhållna utmärkelser, uppgift om föräldrar, hustru och barn. Förf. har också icke varit i tillfälle att anställa några egna forskningar för ändamålet, utan blott samlat, antecknat och ordnat, hvad han i tryck öfverkommit i utgifna krigshistorier, lefvernesbeskrifningar, tidningsnotiser m. m. Äfven detta har dock fordrat sin möda, och man bör för den vara förf. tacksam. Någon kritik öfver de samlade uppgifternas pålitlighet har dock sålunda icke kunnat komma i fråga. Och att mycken ofullständighet äfven i sagde data anträffas, är lätt förklarligt.

Dessa arbetets brister oaktadt, måste detsamma dock för oss Finnar vara välkommet, emedan det ger dessa notiser på ett ställe samlade om män, hvilkas namn i vårt lands historia intaga en så framstående plats. Också är rörande de förnämsta bland dem framställningen utförligare. Och äfven om de mindre framstående, hvilka i krigets historia nämnas, läser man gerna de uppgifter förf. har att meddela. När t. ex. Montgomery säger: i rapporten nämnas bland dem, som utmärkt sig, de och de – är det alltid af intresse att veta, vid hvilket regemente de tjenade, hvilka deras tidigare öden varit o. s. v. Och sådant får man ur Hr Collin's arbete lära.

Hvad flertalet angår, kunna utförligare biografier och säkra data för desamma endast här i Finland åstadkommas, om också med anlitande derjemte af Svenska krigsministerii arkiv. Och det är äfven närmast Finsk mans skyldighet, att öfvertaga och utföra ett sådant fullständigare arbete.

J. V. S.

47 INHEMSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 3, mars 1862

M. ALEXANDER CASTRÉN'S REISEN U. FORSCHUNGEN. V. KLEINERE SCHRIFTEN. S:T PETERSBURG 1862.

50

Detta af samma man, som verkets öfriga delar, af den om Finland och *Castrén's* minne så förtjenta akademikern Schiefner utgifna band afslutar samlingen. Två band innehålla Resebeskrifningar, två de Etnologiska och Mytologiska föreläsningarne, och det närvarande

utgör det femte i denna afdelning. Andra afdelningen, i 7 band, utgöres af de grammatikaliska och lexikaliska arbetena, omfattande åtta särskilda språk: det Samojediska, det Ostiakiska, Jenisei-Ostiakiska och Kottiska, Koibaliska och Karagassiska, det Tungusiska och det Burjätiska. Såsom känt hade Castrén sjelf utgifvit en Syrjänsk och en Tscheremissisk grammatik. Läger man härtill Lappskan, Estniskan och Finskan, hvilka naturligtvis utgjorde ett hufvudsakligt föremål för Castréns studier, och öfver hvilka språks bygnad afhandlingar läsas i detta femte band, så har man tretton språk såsom det antal, Castrén genom sina arbeten bidragit att upplysa, delvis för första gången gjort kända. Ännu kan härtill läggas, att det förnämsta af dessa lingvistiska arbeten, den Samojediska grammatiken, behandlar fem särskilda dialekter af detta språk. 10

Af detta bands innehåll är en del redan under Castréns lifstid af honom sjelf offentliggjordt. Så tvenne uppsatser från H:fors Morgonblad, tre i Suomi införda afhandlingar, ett särskildt tryckt föredrag: »Hvar stod det finska folkets vagg?» hållet vid en litterär soirée i H:fors 1849, och företalet till öfversättningen af Kalevala. Castréns disputation »De affinitate declinationum in lingua Fennica, Esthonica et Lapponica» är aftryckt i original, den utmärkta disputationen: »De affixis personalibus linguarum Altaicarum» i tysk öfversättning. 20

Förut icke offentliggjorda äro:

Öfversigt af finnarnes gudalära och magi, ett föredrag, hållet såsom det tros redan 1838 om hösten vid en Österbottniska Afdelningens årsfest;

Postscriptum från en resa i Tavastland. Utgifvaren är osäker, om resan skett 1840 eller 1841. Innehållet visar, att resan skedde i maj månad, och Förf. omtalar en förestående resa till Lappland. Hans första Lapplandsfärd, 1838, företogs från Torneå den 13 Juni; den senare, 1841, från Kemi i November. Det synes alltså troligt, att uppsatsen förskrifver sig redan från 1838. Den bär också eljest spår af att tillhöra Förf:s förstlingsarbeten; 30

Utdrag ur ett bref fr. Kuolajärvi 3 Dec. 1841;

Ur föreläsningar öfver Kalevala, hållna V. T. 1841;

Två föreläsningar ur en kurs öfver Finska grammatiken, föredragen 1844;

Inledning till föreläsningar öfver Kalevala 1851;

Bidrag till Mesen'ska kretsens hydrografi 1845. Utgör utkast till en berättelse, afgifven på Vet. Akademin's i Petersburg begäran, men hvilken synes hafva förkommit. 40

Det ser förunderligt ut, att Hr Schiefner kunnat i Tysk öfversättning meddela dessa i original ännu outgifna skrifter. Men förhållandet är, att sjetta bandet af originalupplagan, Castréns »Resor och Forskningar», som bäst är under tryckning, och det redan tryckta af Hr Schiefner kunnat begagnas. Emedan vi hoppas snart få anmäla denna Svenska upplaga, spara vi till dess en närmare redogörelse för det i båda gemensamma innehållet.

Här erinra vi blott, att de öfversatta, under Castréns lifstid utgifna afhandlingarna redan ingått i 5:te bandet af »Resor och Forskningar», der äfven disputationen, Om personalaffixerna i Altaiska språken, finnes aftryckt i original. Företalet till öfversättningen af Kalevala kommer icke att aftryckas; icke heller upptagas i den Svenska upplagan den af Hr Schiefner ur H:fors Morgonblad 1836 öfversatta uppsatsen »Några ord om Kalevala», emedan numera grundadt tvifvel uppstått, 50

om Castrén verkligen skrifvit densamma.

Hvilken Finne glädes icke öfver, att se den omsorg, hvarmed allt af Castrén's band blifvit i den Tyska upplagan samladt och gjordt tillgängligt för utlandet. Till stor del har man derföre att tacka Hr Schiefner's bemödanden, som icke blott åt utgifvandet egnat årtals arbete, utan hvars intercession troligen främst medverkat till Vetenskaps-Akademiens i S:t Petersburg beslut, att bekosta den voluminösa upplagan. Men det är dock svårt att tillbakahålla den önskan, att utgifvandet skulle kunnat ombesörjas här i Finland med egna medel och eget arbete. Orsaken dertill, att så icke kunnat ske, är väl närmast den, att ingen här funnits, som åt de Ural-Altaiska språken egnat det för utgifvandet nödiga studium. Men detta har åter sin grund deri, att ingen kunnat göra det, emedan det icke är vår statshushållnings sed, att anslå medel för vetenskapliga ändamål. Äfven Castrén reste förnämligast med Ryska medel. En aflönad ledamot i en Vetenskapsakademi kan ostördt egna sig åt ett sådant, speciela studier förutsättande arbete som Hr Schiefners. Här i landet har ingen en sådan ställning. Blotta trycket kostar också säkert sina 6 à 7 tusen rubel. Och hvarifrån taga dessa medel?

Finska Litteratur-Sällskapet har, såsom dess årsberättelse visar, numera tagit det mod på sig, att begära anslag för dyrare arbetens utgifvande; och de hafva blifvit beviljade. Vetenskaps-Societeten hade kanske kunnat visa samma kurage i fråga om Castréns arbeten. Nu har äfven den Svenska upplagens utgifvande, ur hvilken dock de större lingvistiska arbetena, såsom egnade blott för den lärda världen, icke ingå, varit öfverlemnadt åt enskildas pietet. Det allmänna har icke ansett sig vara någonting skyldigt åt Castréns minne och åt landets ära.

Också finnes i landet ingen myndighet, som har sig vetenskapernas, litteraturens och konsternas främjande anförtrodd. I andra länder sker sådant på en inrikes- eller en kultus-ministers förslag. I Finland har ingen person ett sådant uppdrag.

KALEVALA, LYHENNETTY LAITOS. TÄRKEÄMMILLÄ SELITYKSILLÄ KOULUJEN TARPEEKSI VARUSTANUT E. L. – HELSINGISSÄ 1862. SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURAN TOIMITUKSIA 27 OSA.

Kalevala's samlare och utgifvare har i denna bok skänkt Finska skolbokslitteraturen en ny frukt af sin ihärdiga flit.

Man underrättas af företalet, att den fullständiga 2:a upplagan af Kalevala allaredan är utsåld. Men äfven om den vore i bokhandeln tillgänglig, är den både för voluminös till läsebok vid läroverken och alltför dyr. Också finnes i diktens innehåll mycket, som icke är lämpligt att läsas af ungdomen; annat, såsom alltför utförligt eller såsom tillhörande fornfinnarnes filosofemer och magiska föreställningar, åter för den af mindre intresse. Utgifvaren har derföre här gjort ett urval af, hvad han ansett vara för behofvet nödigt och lämpligt, dervid, för att lätta förkortningarne, stundom begagnande läsarter, hvilka icke ingått i den fullständiga upplagens text. Innehållet är sålunda reduceradt till något mera, än 2/5 delar af dikten i dess helhet. Så vidt man kan finna, har principen för denna sammandragning varit den, att upptaga hufvudsakligen blott den berättande delen och sålunda likväl bibehålla sjelfva sagan fullständig.

Företalet angifver det mest framstående af Karelska dialektens från öfriga dialekter afvikande språkbruk, äfvensom afvikelserna i runover-

sen från den i prosan vanliga stafvelse-quantiten. Upplysningarne i senare hänseendet äro gifna synnerligen korrt och klart. Dessutom åtföljes texten af 1:o *Selityksiä*, förklaringar till upplysande af mening- samt öfver ovanligare talesätt; och 2:o *Sanasto*, till en del upptagande person- och Ortsnamn men äfven andra ord, dels sådana som saknas i Euréns lexikon, men äfven ett och annat, som der återfinnes, i detta fall med tillagd afvikande bemärkelse. Utgifvaren har här gjort jemförelser med lika ljudande ord både i de äldre och nyare språken.

Man kan om grundsatsen för Kalevalas bearbetning för en sådan skolupplaga vara af olika tankar. Gifvet synes, att dikten med den episka bredden förlorar af sin poetiska karakter. Jemför man t. ex. tolfte Runan, så finner man, att skolupplagan innehåller blott den ena uppgiften af Lemminkäinen, att han vill begifva sig till Pohjola, för att se till: »Onko neittä Pohjolassa», icke de öfriga, att han der vill dricka »krigsölet» och hemta guld; hvarföre en stor del af samtalet med modren och hennes i nya former upprepade varningar bortfalla. Likaså kommer Lemminkäinen genast fram till den gård, der Pohjola värdinnan bor, icke först till de tvenne andra, i hvilka han frågar efter »Rinnukseni riisujata» och får korta svar o. s. v. Fråga kan uppstå, om det icke varit lika riktigt, att utesluta hela episoder, t. ex. den om Kullervo, och i stället bibehålla, hvad som tillhör den poetiska drägten för ett episkt skaldestycke. Lärjungen lär väl nu känna diktens hela innehåll i sammandrag; men det kommer derpå an, om den för honom bibehållit sitt poetiska behag och läsningen ingifvit honom håg att lära känna dikten i dess helhet.

En annan fråga är: när skall Finskan vid läroverken läsas? Med det ringa antal lästimmar, som för Finskan är anslaget, kan något medhinnas af lärjungar, hvilka förut känna språket praktiskt. Men der detta icke är fallet, torde undervisningen icke komma långt öfver formläran i grammatiken.

Och för det ändamål, som skall vinnas, förmåga att i tal och skrift begagna språket, blir äfven ett tre gånger så stort antal undervisningstimmar, som det närvarande, otillräckligt. Man har redan länge väntat, att Ryskan skulle såsom tvångsstudium från elementarundervisningen försvinna. Förslaget är väckt; men ingen vet, hvarföre afgörandet dröjer. Att det icke kan förfalla, derom torde man numera få vara öfvertygad, sedan tillförlitligen utredt är, att detta språks studium icke har något praktiskt mål, utan att, sedan den påbjudna examen är undangjord, den vunna kunskapen såsom gagnlös lägges till de saker, som skola glömmas. Emellertid fortfar man att dermed belasta den nog eljest med språkstudier öfverlastade skolungdomen; och vid universitetet använda de blifvande juristerne fortfarande kostsamma terminer och en ännu dyrbarare tid på sin Ryska examen – kanske för att med detta dyrköpta vetande ersätta sin bristande kunskap i sitt eget folks språk, hvars rättsärender de skola handlägga. Att med reformer af detta slag icke får dröjas, borde väl vara en lätt insedd sak. Har man engång den öfvertygelse, att tid och möda på arbetet äro bortkastade, borde väl hvarje förflytande dag erinra om den orätt, som genom uppskåfvat mot det uppvexande släktet begås.

Såsnart nu Ryskan försvinner från de obligatoriska läroämnenas antal, vinnas väl tid för undervisningen i Finskan. Men det blir likväl nödvändigt, att Finskan göres till undervisningsspråk i något läroämne. Ty med endast läse- och skriföfningar kommer lärjungen aldrig till den färdighet i språket, han såsom blifvande prest eller jurist behöfver.

Man har funnit det vist, att vid läroverket i Jyväskylä, som numera

eger äfven gymnasialklasser, göra Finskan uteslutande till undervisningsspråk. Den gifna frukten deraf skall blifva, att alumnerna från den läroanstalten alltid komma att i vetande stå efter de från öfriga gymnasier utgångna. De lärokursen tillhörande lexorna kunna de lära sig lika väl, som de senare; men dermed är jemlikheten slut. Finskan har ingen litteratur. Det är icke ett språk, på hvilket högre litterär bildning kan inhemtas. Ryskan eger i detta hänseende företräde. Men om Ryskan skulle vara undervisningsspråket i landet, är det lätt begripligt, hvilken bildningen skulle blifva. Svenskan är här i landet det språk, genom hvilket den intellektuella bildningen förmedlas. Finskan har till vidare betydelse blott för praktiken, för användandet i tal och skrift. Och äfven i praktiken kan dock Svenskan ännu icke umbäras. Men det är fåvettigt att förmena, att man kan åtnjuta sin elementära undervisning på ett språk och sedan fortsätta sin bildning oberoende af detta språk. Ätminstone kan ingen mera förvänd ordning påhittas, än att till undervisningsspråk välja just det enda, hvarpå utom skolans väggar ingen bildning kan inhemtas. Hvad hade då bort göras? Vi hafva längesedan yttrat vår tanke härom. Finskan hade bort vara undervisningsspråk i ett par läroämnen, efter hvad som pröfvats vara nödvändigt, för att vänja lärjungen vid dess användande i bildadt tal och i skrift. I de öfriga hade Svenskan bort bibehållas. Jyväskylä skola hade häri kunnat blifva en mönsterskola. Nu är den blott en kuriositet. Erfarenheten skall bevisa sanningen af denna utsago. Till och med i de skolor, ur hvilka handtverkaren utgår, är undervisning på båda språken nödvändig. Lärjungen ur den rent Finska skolan kommer äfven här att i bildning stå efter den ur den Svenska. Ty den senare har en litteratur – och bildande umgänge; den förra saknar båda delarne.

Hvad i Jyväskylä skola icke skett, det måste ske i landets öfriga skolor. Ty sådant tillståndet nu är, kan det icke försvaras. Från universitetet utgå prestämnen, som aldrig sett en Finsk bibel eller kateches. De öfvas i deklamation och katekisation på ett språk, som flertalet af dem aldrig kommer att i predikan och öfrig religionsundervisning använda. Mången af dem kan icke Fader vår och Välsignelsen på det språk, som blir hans embetsutöfnings. Så äfven med de blifvande juristerna och administrativa tjenstemännen. Äfven de bästa af dem kunna icke skriva en skuldsedel eller ett qvitto på Finska. Med lofvärd patriotism har ungdomen af den Juridiska Fakulteten vid Universitetet¹ sjelf yrkat på förhöjda examens fordringar i Finskan. Det är visst så, att den examinerande professorn kan utan vidare höja fordringarne inom vissa gränser: och isynnerhet står det examinderne öppet, att göra huru omfattande studier som helst och få dem vitsordade. Men det har dock skäl för sig, att ett minimum lagligen bestämmes. Ty der så många och af en jemnt vexlande personal blott af eget frivilligt beslut skola bindas, kan detta lätt blifva vanmäktigt, om lockelserna att frångå detsamma äro stora. Och fattigdomen utgör icke sällan en tvingande nödvändighet att göra undan examen så snart och så knapphändigt som möjligt. Längre tid och mera arbete användt i skolorna på Finskans inhemtande skall göra examen vid universitetet lätt. Men äfven med den underbygnad en student för närvarande eger kunde mycket göras, om den tid, som nu användes för examen i Ryskan, finge användas på inlärandet af landets eget språk. Det närvarande förhållandet är lika orimligt, som det är för nationalkänslan kränkande. För en del deraf har man att tacka den 1855

¹ Äfven Historisk-Filologiska studentfakulteten har förenat sig om samma yrkande.

nedsatta skolkommissionen, bestående af landets biskopar och andra teologer.

JURIDISKT ALBUM UTGIFVET AF ROBERT LAGUS. 3:E HÄFTET. H:FORS 1862.

Detta Album synes med hvarje häfte vinna i intresse. Utgifvaren har i vår tanke valt den rätta vägen, då han icke gjort detsamma till ett litteraturblad eller ett repertorium för jurister, utan vid valet af innehåll räknat på hela den allmänhet, som hyser deltagande för fäderneslandets rättstillstånd. Och hos ett upplyst folk borde denna allmänhet vara ganska stor. Vi betvifla också icke, att icke skriften skall vinna en betydlig spridning. 10

I häftet fortsätts två i de föregående påbegrädda artiklar: »Siberiestrafets historia» och »Ett och annat om våra äldre och nyare författningar rörande tryckpressen», af hvilka den förra här avslutas. I denna fortsättning upplyses man derom, att, ehuru Kejsar Alexander I definitivt hänskjutit frågan till landtdags afgörande, den likväl ånyo upptogs korrt efter Kejsar Nicolai uppstigande på thronen. Numera 20 blef det dock icke mera fråga om listidsfångar i allmänhet, utan om sådane för grofva brott från lifvet dömda förbrytare, hvilka af Monarken från lifsstraffet benådas. I benådningarne har också frågan från första stund sitt upphof. Det är från kejsarinnan Catharina II:s tid traditionellt, att Rysslands Monarker icke bekräfta andra dödsdomar än dem för politiska brott. Vid benådning för Finska undersåter uppstod nu den svårighet, att de gröfsta brottslingar kommo att erhålla samma straff, listidsfångelse eller tukthus, som äfven drabbar icke blott dråpare utan äfven ihärdiga tjuvar. För att undvika detta, föreslogs nu försändning till Sibirien. Det skulle väl vara ett strängare 30 straff, än fästning; men i sjelfva verket läser icke så förhålla sig. Sedan frågan genom Kejs. Förordning af år 1826 var för manliga förbrytare afgjord, kommo 20 år senare qvinliga brottslingar i ordningen. Kejs. Senaten, som tillstyrkt de till lifsstraff dömda manliga, grofva brottslingarnes deportation, afstyrkte på uppgifna skäl de qvinligas. Dessa hade under mellantiden vid benådning vanligen blifvit dömda, att på spinnhuset förvaras i enrum och med bojor belagda. Då 1847 fråga om sådanes deporterande uppstod, synas åtta individer, tillhörande denna rubrik, hafva funnits på spinnhuset i Willmanstrand. Sedan Senatens 40 afstyrkande utlåtande kommit till d. v. Generalguvernören, Furst Menschikoff, uppmanade han i skrifvelse, som upplyste derom, att qvinnor icke sändas till grufvorna, utan till kronans fabriker och äfven efterhand kunna blifva fria kolonister, Kejs. Senaten att ytterligare upptaga frågan till pröfning. Nu följde tillstyrkan till åtgärden. Samma Generalguvernörens skrifvelse innehåller dessutom det förunderliga att Hans Majestät haft för afsigt att, derest möjligt vore, tillämpa Kejsaredömetts lagar äfven på Finland. En sådan afsigt kan man taga sig friheten betvifla, isynnerhet som Kejsaren, under erkännande att frågan tillhörde Landtståndernas pröfning, ville hafva föreskriften om deportation gällande blott »emellertid och intill dess», frågan i hela sin 50 vidd kunde blifva i laglig ordning afgjord.

Sedermera hafva ett stort antal både manliga och qvinliga fästnings- och tukthusfångar blifvit på egen begäran såsom kolonister transporterade till Sibirien.

Härom kan icke sägas annat, än att denna tillflykt i nöden för dessa

olyckliga kan vara god. Men dervid borde dock tillses, att de alla skulle deporteras till samma trakt af landet. Och deras fäderneslands ovilkorliga pligt är det, att förse dem med prest, gudstjenst och undervisning. Man kan icke utan ogillande läsa, hvad härom förekommer i Senatens 1826 afgifna yttrande: att nemligen anställande af prest för de till grufvorna sända blefve för dyrt, hvarföre det till Hans Majestäts Nådiga förordnande hemställes, att Grekisk prest skulle få besöka de deporterade vid påkommande sjukdom och sotsängen.

10 Historiken öfver författningarne rörande tryckpressen fortgår i detta häfte från 1809 till 1845. Under denna period infaller Censurens införande för alla tryckskrifter genom Förordningen af 1829. Uppsatsen är på det högsta lärorik, och dess lugna hållning är beundransvärd. Med rätta lägger Förf. sina läsare eftertryckligt på sinnet, att en Censurförordnings lydelse aldrig har något att skaffa med censurens utöfning. Sakens natur verkar det, att förordningens innehåll måste förblifva toma ord. Der domen är hemlig och ansvarslös, kan man fullkomligt tiga om lagen. En censurs liberalitet är derföre likaså oberoende af författningen. Allt kommer an på den för tillfället rådande andan, på den impuls censuren mottager från regeringen.

20 Man har i tidningarne omtalat en i Sverge tryckt Censurkalender, innehållande af censorerna här i landet strukna tidningsartiklar och notiser. Samlingen visar tydligt, att bland det förbjudna finnes alls ingenting, stridande mot censurförordningen. Också öfvertygar denna samling om, hvilket skräp det varit, som censuren gjort sig besvär med. Den vittnar visst också på andra sidan om tidningspressens eländiga skick. Ty med omsorgsfullt letande har man lyckats få tillhoppa ganska litet, som skulle förtjenat att se dagsljuset, och äfven det mesta af detta ringa är nog betydelselöst. Men häri ligger visst intet bevis för censurens oskadlighet. Personer med insigt och förmåga underkasta sig icke de trakasserier, för hvilka en publicist under sådana förhållanden är utsatt. Redan tanken derpå, att en okunnig quidam skall castigera deras arbete, afhåller dem derifrån. Tidningarnes redigerande har derföre oftast varit öfverlemnadt åt den förstkommande. För det förnämsta af deras innehåll har man haft att tacka insändare, hvilka också icke äro förlamade af den tryckning, censuren på en tidningsredaktion utöfvar.

30 Till lärorika artiklar i Album hör äfven: »Om gamla Finland's rättsliga förhållanden vid reunionen 1811» – samt »Det nya lagverkets historia.»

40 Vidare finnas här aftryckta Kejs. Senatens protokoller vid utnämningen af Sekreterare för Utskottet och vid granskningen af Ledamotsvalen. Vid granskningen af valen stannade som känt Senatens pluralitet vid den åsigt, att vissa af bönderna valda deputerade såsom icke tillhörande bondeståndet icke heller borde såsom ledamöter i Utskottet fungera, hvarföre nytt val till Ledamöter i deras ställe skulle ske. En polemik för och mot åsigtens rättighet har sedermera blifvit förd i tidningarne, och på båda sidor har man utgått från frågan, hvilka personer som enligt lag och häfd kunna representera bondeståndet vid landtdag. Uppenbart hör den frågan icke alls till saken. Utskottet var ingen Landtdag. Och då Hans Majestät öfverlemnadt åt Kejs. Senaten att tillse, det föreskrifterna angående valen vid dem blefve följda, men tvifvel uppstått om meningen i Manifestet med orden: medlem af bondeståndet, så synes det rigtiga hafva bort vara, att, emedan Manifestet utan Senatens hörande tillkommit, häröfver begära nådig förklaring. Ty ingen kan väl sätta i fråga, att det berodde på Hans

50

Majestät Kejsaren att till Utskottsledamöter låta välja antingen bönder eller jordegande herremän. Ifall åter förklaringens afgifvande tillhörde Senaten, är den af Herr Senator Peterson yttrade åsigt, »att de om Landtdag gällande stadganden i förevarande fall ej egde tillämplighet» utan tvifvel med sakförhållandet öfverensstämmande; och för afgörandet fanns då ingen annan grund, än Senatens öfvertygelse om, hvad i Manifestet med »medlemmar af bondeståndet» åsyftas. Antagas kan visst, att, om de ifrågasatte valen blifvit bestående, antalet af de ledamöter, som helst ville tillintetgöra Utskottet, skulle blifvit förstärkt, och ingen lärer tvifla, att åtminstone en del af dessa val voro för detta ändamål tillställda. Ty bönderna i S:t Michels län t. ex. visste säkert icke, om D:r Qvist var fisk eller fogel, som man säger. Men det är också säkert, att detta icke skulle förändrat arten af Utskottets uppträdande; ty så öfvervägande var antalet af de ledamöter, hvilka icke delade sagde, af vissa tidningar såsom landets allmänna utskrikna opinion. Vi kunna icke veta, huru Kejs. Senaten betraktade sina tillgöranden i afseende å Utskottet. Men då engång afgjordt var, att Utskottet var en komitté, så voro alla Styrelsens föreskrifter med afseende å detsamma endast administrativa åtgärder, icke grundlagstillsämpningar. Ty grundlagen stadgar lika litet om Utskottet som om Psalmboks-komittén.

Artikeln »Tvenne mord, föröfvade å egna barn af kärlek och förtviflan» innehåller detaljerad berättelse om torparen Elias Nygren's i Jääskis socken förfärliga mord på fyra barn, närmast föranledt af hans förtviflan öfver att komma i lösdrivvarens klass, blifva häktad och urståndsatt att försörja de sina, hvilket han dittills redligen gjort. Berättelsen är en af de mest hemska och anklagar strängt orättvisan i författningarne om laga försvar.

En »Tablå öfver de i 1734 års lag med lifsstraff belagda förbrytelser» visar, huru drakonisk vår strafflag är, och huru mycket den är i behof af en tidsenlig reform. »Om äktenskapets begrepp» ur Anselm Ritter von Feuerbach's »Biografischer Nachlass» hade föga förtjenat att i Album upptagas. Uppfattningen utgår från den förvända åsigt, att en företeelse i andens verld begripes, om man fattar den så abstrakt, att definitionen omfattar denna företeelse hos alla folk och på alla tider. Hvad äktenskap, hvad familj, hvad stat är, skulle man alltså begripa, om man ser till, hvad dessa institutioner äro icke blott hos de kristna folken och i närvarande tid, utan äfven hvad de varit eller äro hos Assyrierna, Mongolerna, Irokeser och Kineser o. s. v. I en sådan uppfattning saknas allt medvetande derom, att menniskoandens verk aldrig äro något fast och bestående, utan stadda i ständig utveckling – att detta är andens väsende, att fortgå till ett nytt innehåll. Också vet Förf. endast att tala om »naturen» såsom de »menschliga inrättningarnes» grund och verkande makt. Derföre att all menschlig handling utgår ur driften och begäret, derföre borde man deri icke se något annat än begärets tillfredsställande. I den sålunda härledda krassa definitionen på äktenskapet inlägger dock Förf. den onaturliga och godtyckliga bestämningen, att det skall vara »en med gemensam sammanlefnad förbunden förening.» Denna skall likväl icke gälla för lifvet. Förf. har glömt utsätta, huru många dagar eller timmar den skall räcka. Sådant är oförnuft. Vore människan och de menschliga institutionerna endast, hvad naturen gjort dem till, vore hon ett djur, i dag sådant som i går. I naturen finnes ingen tradition. Men menskligheten har aldrig saknat den. Och af den bero de menschliga institutionerna likasom deras begrepp för hvarje tid. Man har att välja mellan statens begrepp hos

sagde Irokeser, eller hos Plato eller hos Montesquieu eller hos Hegel o. s. v. Men till *ett* kunna de icke genom någon konst sammanfogas.

Sist komma vi till en artikel, som omständigheterna göra förtjent af en egen artikel, hviken här följer.

OM RÖSTBERÄKNING VID FÖRSLAGS UPPRÄTTANDE.

I *Juridiskt Album* 3:e häftet, hvars serdeles förtjenstfulla och intressanta innehåll vi nyss anmält läses en artikel »Om röstberäkning vid voteringar» af Professor L. Lindelöf. Frågan gäller, ehuru rubriken icke utvisar det, egentligen röstberäkning vid förslags upprättande. Den grund, Hr L. för denna beräkning uppställer, är genom den matematiska expression, han ger densamma, skenbart öfvertygande, och till öfverflöd kan Hr L. för sin uppfattning åberopa en så stor auktoritet som Laplace.

Frågan får härigenom i sjelfva verket ett intresse utöfver dess betydelse för praktiken. Dess uppfattning af sagde stora matematiska notabilitet ger nemligen ett exempel på, huru lätt det matematiska resonnerandet, då det går utom sitt eget gebit, förrirrar sig till falska premisser.

Men vi kunna väl göra den läsande allmänheten kunnig om, att frågans upptagande har sin anledning i sättet, hvarpå rösterna beräknades vid det af Consistorium Academicum nyligen uppgjorda förslaget till Bibliotekarietjensten vid universitetet.

Vid detta tillfälle såsom vid alla andra dylika, skulle vi tro, följdes enkelt den ordning: att hvar och en af de voterande gaf de tre kompetenta sökande hvar sitt rum på förslaget. Såsom resultat erkändes, att den, som erhållit *flesta rösterna till första förslagsrummet*, äfven i detta rum på förslag uppfördes. Af de båda öfriga åter uppfördes i andra rummet den, som af de flesta voterande blifvit tillerkänd *ett högre förslagsrum*, än hans medsökande.

Vi antaga till förtydligande följande exempel. De voterande äro 16; de sökande A, B, C; förslagsrummen utmärkas med I, II och III.

	I.	II.	III
6 röster	A	B	C
3 »	A	C	B
4 »	B	A	C
3 »	C	B	A

Resultatet skulle alltså blifva: A erhållit första förslagsrummet med 9 röster.

B befinnas af $6 + 4 = 10$ röstande vara föredragen C; åter C endast af $3 + 3 = 6$ röster vara föredragen B. Följaktligen uppföres B på andra förslagsrummet, C på det tredje.

Grunden till detta sätt att bestämma förslagsrummet för B och C är enkelt följande:

Sedan A genom flesta rösterna erhållit första förslagsrummet, borde man genom särskild votering afgöra, hvilken af de båda återstående, B eller C, skall på andra rummet uppföras.

Men denna särskilda votering anses onödig, emedan man tager för afgjort, att hvar och en af de voterande skall stanna vid sin redan i första voteringen uttalade åsigt rörande bådadas relativa förtjenst. De 6 t. ex., hvilka uppfört B i andra, C i tredje rummet, skulle vid ny votering vidhålla detta votum. De 4 åter, som uppfört B i första, C i tredje förslagsrummet, skulle vid ny votering med än större skäl gifva

åt B andra rummet på förslaget, åt C det tredje. Andra förslagsrummet komme alltså vid ny votering att tillfalla B. Men att resultatet skall blifva sådant, det finner man redan af första voteringen. En andra votering är alltså öfverflödig.

Endast för det fall, att de voterande skulle efter första voteringen *ändra sina åsigt* om B:s och C:s relativa förtjenst, skulle ny votering kunna gifva ett annat resultat, än den första. Men ett sådant vankelmod anses med rätta för otillåtet.

Sagde mycket rigtiga och sunnda förfarande är det nu, Hr Lindelöf förkastar.

Hr L. antager som exempel följande af 24 voterande afgifna omröstning:

	I.	II.	III.
A erhåller	9	4	11 röster
B »	8	10	6 »
C »	7	10	7 »

Om nu A med 9 röster erhåller första förslagsrummet, anser Hr L. detta origtigt, isynnerhet som 11 af de 15 voterande, hvilka tilldelat denna plats åt B eller C, förklarar A för så underlägsen, att han borde sättas på sista rummet i förslaget.¹

Men hvem inser icke, huru origtigt detta resonnement är?

Hr L. behöfver blott tänka sig, att en tjenst skall genom votering bortgifvas. Då afger hvarje voterande blott ett votum. Får A 9, B 8, C 7 vota, så får A tjensten; och med rätta. Ty att flera *äro ense* om hans duglighet dertill, än om någonderas af de öfriga, detta afgör. Så förhåller sig äfven med votering för ett förslagsrum. I det af Hr L. anförda exemplet hafva de flesta förenat sig derom, att A är den värdigaste. Att A dessutom erhållit röster till andra och tredje förslagsrummet, detta är en sak för sig. Skulle blott en af de tre utnämnas eller föreslås, skulle dessa röster icke alls afgifvas. Nu afgifvas de, *för att genom samma votering bestämman öfver andra förslagsrummet*. Skulle A icke kommit på första rummet, då hade öfriga af honom erhållna vota kommit i beräkning; nu hafva de blifvit utan betydelse.

En annan sak är, om erhållen absolut pluralitet skulle fordras vid en tjensts besättande genom votering, t. ex. 13 röster af 24. Men följden vore, att, när voteringen utfaller så, som Hr L. supponerat, tjensten komme att anslås ånyo ledig, och dermed kunde få fortfaras i årtal.

Likaså kunde det vara enklare, att vid förslags upprättande votera två gånger, särskildt för första och särskildt för andra förslagsrummet; ty då borde »hvilket förstånd som helst» kunna öfvertyga sig, att röster afgifna för det ena ändamålet icke äro röster afgifna för det andra. Men i resultatet blir skillnaden ingen, om för båda förslagsrummen voteras på en gång.

Nu till den metod, Hr L. vill sätta i stället för den anförda.

Han förklarar »den matematiska grunden» för metoden sålunda »att mellan första och andra rummet steget eller afståndet är lika stort som mellan det andra och det tredje.»

Men antagandet är fullkomligt oberättigadt. Afståndet eller steget mellan de särskilda förslagsrummen har allsingen fast exponent. Det

¹ Hr L. säger vidare, att enligt voteringen B af 11 röstande är föredragen C, men C af 13 föredragen B, hvarföre C borde komma i andra rummet; och Hr L. finner äfven detta absurdt, emedan B erhållit 8, C endast 7 röster till första rummet, och båda lika många eller 10 till det andra. Här har Hr L. räknat origtigt. B är af 15 röster föredragen C, denne endast med 9 röster föredragen B – allt hur man ställer voteringen.

bestämmas för hvarje gång *af de personers relativa utmärkthet*, hvilka på förslaget uppföras.

Om en Laplace eller Hegel sättes i första rummet och en vanlig magister med en eller två utgifna akademiska disputationer i det andra, så är afståndet mellan dessa båda rum påtagligen större, än mellan andra och tredje rummet, emedan dock till detta tredje rum minst en dylik magister, icke en pilt från småbarnsskolan kan komma i fråga.

10 Hr L. bevisar sitt antagandes rigtighet med den försäkran, att »ett motsatt antagande vore fullkomligen oberättigadt och godtyckligt.» Hvar och en, som närmare tänker på saken, torde dock finna, att just Hr L:s antagande är det godtyckliga och oberättigade.

Emellertid vill nu Hr L., att de afgifna rösterna för de skilda förslagsrummen skola förhålla sig som talen 3, 2, 1, d. v. s. i en aritmetisk progression. Men äfven matematiskt betraktadt kunde de ju förhålla sig geometriskt såsom 8, 4, 2, eller såsom a^3 , a^2 , a . Hvad har Hr L. häremot? Det ena antagandet är så godt som det andra, men felet är, att de alla äro lika »godtyckliga».

20 Af en så falsk premiss kunna endast falska slutsatser dragas. När Hr L. alltså i det anförda exemplet sammanräknar rösterna för A (9.3) + (4.2) + (11.1) = 46, för B (8.3) + (10.2) + (6.1) = 50 och för C (7.3) + (10.2) + (7.1) = 48 röster, och i följd häraf B kommer i första, C i andra och A i tredje rummet, så blir denna matematiska rättvisa den mest förvända. Ty den stämplar de sökande med ett en gång för alla åsatt, af förslagsrummet beroende värde, då tvärtom förslagsrummet i sjelfva verket endast uttrycker en relation, beroende af de individers olika värde, som för tillfället innehafva detsamma. Och den summerar upp röster afgifna för olika ändamål.

30 Se här ett exempel på dess följder. Om t. ex. 15 af de 24 voterande sätta en sökande på första rummet, men det faller de öfriga 9 in att spela herrar öfver de 15, så kunna de det genom att i sina vota tilldela samma sökande sista rummet på förslaget:

	I.	II.	III.
A	15	—	9 = 54
B	9	15	— = 57
C	—	9	15 = 43

och de 9 tillsätta alltså tjensten mot de 15, såvidt detta af förslaget beror.

40 Förunderligt, att Hr L. icke märker, att just de femton, hvilka gifvit A första rummet, *genom sina egna* för andra rummet afgifna röster skulle kullkasta sin egen votering, när nemligen rösterna beräknas enligt Hr L:s metod. De gifva åt A sina röster till första rummet, och de utgöra pluralitet; men emedan de gifva åt B sina femton röster till andra rummet, så skulle de derigenom tillintetgöra sig sjelfva såsom pluralitet. *Genom en andra votering* skola de göra sin första votering om intet!

50 Men hvad Hr L. anser för rätt vid ett förslags upprättande, är väl också rätt, när en tienst skall genom votering besättas? A, B och C äro sökande. Nu voteras naturligtvis alltid enkelt derom, hvilken af de tre, som skall hafva tjensten. Låt så voteringen utfalla såsom enligt nyss anförda exempel för första förslagsrummet; d. v. s. A får 15, B 9 röster, men C ingen röst. Hvar och en annan är ense derom, att i följd af en sådan votering A bör få tjensten. Men Hr L. måste väl konsekvent yrka, att votering skall ske såsom vid förslags upprättande. Man skall afgöra öfver de tre sökandes förtjenst med vota, som uttrycka en aritmetisk progression. Alltså skall (enligt exemplet) B, som fått 9

röster å 3, 15 röster å 2, summa 57 points, erhålla tjensten. Detta är matematisk rättvisa! Konseqvensen torde Hr L. icke kunna förneka? Ty är det orättvist, att första rummet till ett förslag bortgifves af flesta vota *till detta rum*, så är det än orättvisare, att en tienst besättes genom enkel votering enligt flesta rösterna, emedan i senare fallet intet vidare afgörande kommer i fråga.

Vi beklaga, att Hr L. slutat sin uppsats med en appell till detta högre afgörande. Lyckligtvis har den kommit för sent i offentligheten, för att kunna öfva något inflytande.

J. V. S. 10

48 OM FRI YTTRANDERÄTT.

Litteraturblad n:o 3, mars 1862

Det är en längesen insedd och afgjord sak, att det mest utmärkande i de Europeiska folkens lif under senast förflutna tre fjerndels sekel varit sträfvandet till politisk frihet. Och man kan anse för lika så säkert, att denna period snart är till ända, emedan målet af de flesta Europas folk snart är vunnet. Nemligen: hufvudsak är, att en statsförfattning kommit till stånd, som ger de styrda rättighet till deltagande i lagstiftning och styrelse. Själfbeskattningsrätten innebär detta deltagande i styrelsen. Många önskvärda stipulationer må der och hvar återstå att göra gällande. Men för deras antagande och förverkligande finnes då en laglig väg öppen. Och detta är hufvudsak att statsformen och den politiska friheten kunna utan revolution utvecklas. Redan nu är detta sträfvande till politisk frihet icke mera det mest framstående. Dagens historia bevisar det. Man kan säga: historien har gått öfver från den inre statsrättens gebit till den yttres, från konstituerandet af författningarne till bestämmandet af folkens ömsesidiga berättiganden. 20

Vanlig är icke en klar insigt i dessa förhållanden. Äfven inom vetenskapen är den först en nyare tids vinning. Mängden betraktar det rätta abstrakt såsom allmänt mänsklig rätt, utan att särskilja de former, i hvilka det rätta på jorden har verklighet. Man inser icke, att det Rätta är något annat i den ena formen, än i den andra. 30

Och det borde dock falla i ögonen, att, när menniskan utträder ur familjens krets, henne främst möter ett rättsgebit, *det medborgerliga*, der rätt och orätt rör hennes förhållanden till andra individer i samhället, icke till det hela, än mindre till andra nationer eller stater. Det rätta är här uttaladt i de medborgerliga lagarne, och bestämmes i öfrigt af den allmänna seden. Här kan och skall jemlikhet i berättiganden individerna emellan råda. Alla skola vara jemlikar inför lagen; hvar och en har i själfva verket samma berättigande, att genom lära och exempel motarbete ond sed, verka för den goda. Här är det också, som allas »sjelfstyrelse» kan vara annat än ett tomt ord, hvarmed okunnigheten slår omkring sig. Den har och har haft sin plats i kommunerna, i korporationerna, i fria föreningar. Men i verksamheten så väl för kommunerna som korporationerna försvinner dock redan berättigandets jemlikhet. Intellectuel bildning, förmögenhet, samhällsställning gifva individerna olika inflytande, olika berättiganden. 40 50

Lätt inses, att det rätta här, i denna krets, rörer människans personliga frihet, eganderätt, intellektuela bildning, moraliska öfvertygelse om pligterna mot nästan (vid afgörandet öfver sedens berättigande nemligen).